

Cultural Elements of *Doord Mirrors* by Houshang Golshiri and its Translation based on Ivir's Point of View

Alireza Arabameri¹

fereshteh afzali*²

1. Introduction

A word in the source language has different implicit and indicative meanings, in such a way that it is difficult to choose words with the same meaning and equivalent, even in a foreign language. Also, if this word has a special cultural value, it becomes much more difficult to transfer all its semantic layers to another language, especially about culturally heterogeneous languages and because different languages have different cultural, social and religious aspects, there are countless criteria in the translation of such cultural elements.

2. Data and Method

The Persian text of the novel *Doord Mirrors* is expressive of customs and full of cultural elements. For this reason, we analyzed the cultural elements of this novel by relying on the descriptive-analytical method. The aim is to identify cultural differences and how to reflect changes in the context of speech in narrative works and to examine the translation of cultural words and expressions based on intercultural and interlinguistic differences. Evir's classification is based on words and since cultural elements appear first at the level of language vocabulary, we have chosen this model to investigate the translation of cultural elements in *Doord Mirrors*. For this purpose, based on Newmark's classification and Hashemi and Ghazanfari-Moghadam's portfolio, we extracted cultural elements and showed their number in the form of a diagram. Then, we evaluated its translation method based on the model of Evier (1987) and showed it in the form of a table and

---

¹ M.A. in Arabic Language Translation, Damghan University, Iran

² *Assistant Professor, Department of Arabic Translation, Damghan University, Iran

the questions put forth are: What are the basic strategies of the translator and the level of success in transferring the cultural elements of the novel *Aineh Darar* to the target language? Which one of the strategies of the Ivir model is used more frequently in the translator's translation?

3. Results and Discussion

Peter Newmark has divided the cultural elements into five categories according to the patterning of Naida's cultural vocabulary and Ivir proposed seven methods for translating cultural elements. It is believed that the translator tries to bring these two languages and two cultures together with one of the following strategies: 1. Transference, 2. Definition, 3. Literal translation, 4. Substitution, 5. Lexical creation, 6. Omission, 7. Addition.

Hashemi and Ghazanfari-Moghadam (2013) in the article "Indigenization of Newmark's five-fold model of cultural elements" have pointed out that in the analysis of some data. There are cases that do not fit into any of Newmark's classification. They added four more classes to this classification, which are:

- A. colloquial phrases and idioms;
- B. units and figures;
- C. Address titles and items;
- D. Visual, auditory, tactile and fragrance items.

They both believe that there is no suitable branch to address titles in Newmark's classification and in the Persian language. The use of these items is more varied according to the degree of importance and adherence to religious and political issues, for this reason, the use of these forms can be categorized as "geographical and social dialect and accent". We also put units and figures in the category of political and administrative affairs regarding the "phrases and terms" that Hashemi and Ghazanfari-Moghadam added to this classification, we can place it together with the "ecology" class under the main class group entitled Environment and Place. Therefore, in the classification of the desired samples in this research, we used the

generalization of Newmark's classification (1988) and some components proposed by Hashemi and Ghazanfari-Moghadam." (2013)

3.1. Cultural elements of the novel *Doord Mirrors* and *Maraya al-Zat* based on the model of Newmark and Ivir

3.1.1. Environment and place (ecology and geographical and social dialect)

A. Ecology: plants, animals, natural phenomena

frequency	component
9	plants
7	animals
2	Natural complications

b. Geographical and social dialect

➤ Idioms, proverbs, cursing, cursing, swearing, songs, names, titles and forms of address, oaths

frequency	component
95	Idioms
4	proverb
_____	curse
_____	Cursing and blasphemy
2	Songs and tunes
1	Names, titles and forms of address
_____	Oaths

The solutions used by the translator in the component of environment and place

addition substitution	deletion	word making	replacement	literal translation	definition	Borrowing	solution
-	2	2	23	2	-	3	Abundance

3.1.2 . Cultural artifacts A. Food and medicine

- Clothing
- Construction and urban development

Frequency	component
9	Food and medicine
8	Clothing
6	Construction and urban development

Translator's solutions in the component of cultural artifacts

addition substitution	deletion	word making	replacement	literal translation	definition	Borrowing	solution
-	-	2	14	1	-	12	Abundance

3-1-3. Social culture, work and leisure time

frequency	component
1	Work
2	free time

Translator's strategies in the social culture component, work

addition substitution	deletion	word making	replacement	literal translation	definition	Borrowing	solution
-	-	-	3	1	-	-	Abundance

Translator's solutions in the component of institutions and customs

addition substitution	deletion	word making	replacement	literal translation	definition	Borrowing	solution
-----------------------	----------	-------------	-------------	---------------------	------------	-----------	----------

n substitution		d making		translation			
-	1	-	10	3	-	5	Abundance

3.1.4. Institutions and customs

A. Political and administrative

B. Religious

c. artistic.

frequency	component
9	Political and administrative
3	Religious
6	artistic

Translator's solutions in the component of institutions and customs

addition substitution	deletion	word making	replacement	literal translation	definition	Borrowing	solution
-	1	-	10	3	-	5	Abundance

3.1.5. Gestures and habits when speaking

frequency	component
4	gestures

Translator's solutions in the composition of gestures

addition substitution	deletion	word making	replacement	literal translation	definition	Borrowing	solution
-	-	-	-	4	-	-	Abundance

4. Conclusion

Salim Abdul Amir Hamdan stayed in Iran for a long time, learned the Persian language and because of her interest in contemporary Persian literature, published translations of the works of writers such as Hoshang Golshiri, Mahmoud Dolat-abadi, etc. For this reason, in some cases, she was able to pass the cultural elements of the novel through the cultural filter. He based her equivalence on substitution and tried to recreate the message approach in the form of the target language. In this novel, according to the amount of use of cultural elements, the component of idioms with 95 items has the highest frequency and the component of cursing and swearing has the least frequency with no items. Substitution with a frequency of 50% and 57% and borrowing with a frequency of 20% and 23% are the most used solutions by translators in translating cultural elements. And this shows that Salim Abdul Amir Hamdan did not use the combined method of borrowing with definition and did not define (clarify) the phrases for the reader in the text or footnote, but the positive point of her translation is the little use of literal translation and the negative approach of removing and not using the addition component.

Keywords: Translation; *Doord Mirrors*; self-mirrors; Maraya Al-Zat; Ivir pattern.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

عناصر فرهنگی آینه‌های درد در اثر هوشنگ گلشیری و ترجمه آن

بر پایه دیدگاه ایویر

علیرضا عرب عامری¹ * فرشته افضلی²

1- کارشناسی ارشد دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی دانشگاه دامغان

2- دکتری استادیار گروه مترجمی زبان عربی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه دامغان، ایران

چکیده

رمان آینه‌های درد اثر هوشنگ گلشیری یکی از آثار ادبیات معاصر فارسی است که عناصر فرهنگی بسیاری در خود جای دارد. این رمان در سال 2004 م به قلم سلیم عبدالأمیر حمدان با نام «مرايا الذات» به عربی ترجمه شد. هدف از این پژوهش، بررسی انتقال عناصر فرهنگی این رمان از فارسی به عربی بر پایه الگوی ولادیمیر ایویر (1987) و راهبردهای ترجمه این گونه‌ی واژه‌ها و عبارتها

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های درداری اثر هوشنگ ....

و نیز بررسی میزان بسامد هر یک از راهبردها و میزان موفقیت مترجم است. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی است، برای این کار از طبقه‌بندی پنج‌گانه نیومارک (1988) و نیز نمونه کار هاشمی و غضنفری‌مقدم (1393) در تکمیل طبقه‌بندی آن بهره بردیم. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که در این رمان، مؤلفه اصطلاحات با 95 مورد، پربسامدترین و مؤلفه‌های لعن و نفرین، دشنام و ناسزا با هیچ مورد کم‌بسامدترین است. نیز نتایج آماری راهکارهای ترجمه عناصر فرهنگی این رمان نشان می‌دهد که جایگزینی با بسامد 50 و 57٪ و وام‌گیری با 20 و 23٪ بیشترین راهکار به کاررفته مترجم است و این نشان از آن دارد که حمدان از روش تلفیقی وام‌گیری به همراه تعریف بهره نبرده و عبارتها را برای خواننده در درون متن یا پاورقی تعریف نکرده است، ولی نکته مثبت ترجمه او کاربرد اندک ترجمه تحت‌اللفظی و حذف و به‌کارنبردن مؤلفه افزوده‌سازی است.

کلید واژه‌ها: ترجمه، آینه‌های درداری، مرایا الذات، عناصر فرهنگی، الگوی

ایویر.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

در آثار ادبی، زبان و فرهنگ در هم تنیده‌اند، به گونه‌ای که انتقال معنا بدون انتقال معنای فرهنگی اثر ادبی امکان ندارد و همه عناصر یک متن می‌تواند فرهنگی باشد، از این روی که زبان چون هویتی مستقل، خود نیز به فرهنگ وابسته است؛ ولی یک زبان می‌تواند از مرزهای گوناگون فرهنگی عبور کند. «برای دستیابی به معنا، باید شناخت کاملی از فرهنگ مورد اشاره داشت، در حقیقت، معنا پیوند ژرفی میان فرهنگ و زبان ایجاد می‌کند» (اطهاری نیک‌عظم و بلوکات، ۱۳۹۲، ص. ۱۳۵). از آنجا که جوامع گوناگون دارای فرهنگ‌های متفاوتی هستند، در مسیر پیوند ملت‌ها و فهم دوگانه زبان‌ها از یکدیگر، دشواری‌هایی نیز ایجاد می‌گردد.

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

ترجمه راه پیوند میان فرهنگ‌هاست، ولی با توجه به این که زبان اصیل هر ملتی با مسائل فرهنگی، تاریخی و اجتماعی آن آمیخته است، بدون شناخت عناصر و مفاهیم فرهنگی به ویژه استعاره‌ها، ضرب‌المثل‌ها، اصطلاحات، دیدگاه‌های ایدئولوژیک، اسطوره‌ای، اقلیمی، اجتماعی و فرهنگی، ارائه ترجمه‌ای دقیق و پذیرفتنی ممکن نیست (نیازی و نصیری، 1388، ص. 169). فعالیت‌های ترجمه‌ای را باید فعالیت‌هایی عنوان کرد که اهمیت فرهنگی دارند، به همین روی، مترجم بودن در درجه نخست برابر است با توانایی انجام نقش اجتماعی؛ یعنی انجام نقشی که یک جامعه به فعالیت اجراکنندگان آن و یا حاصل کار آن‌ها اختصاص می‌دهد» (لفور و دیگران، 1394، ص. 54). حال در یک زبان، واژه‌ها و عناصر بسیاری وجود دارد که هر یک از آنها می‌تواند دربردارنده گونه‌ای نگرش، باور و تاریخچه ویژه خود باشد. این تعبیرها که بیشترین سهم را در بازتاب تفاوت‌های فرهنگی میان دو زبان بر عهده دارد، چون بستری همیشگی و پرجذبه، همواره مورد توجه مخاطبان بوده و به همین سبب از جایگاه خاصی برخوردار است (نیازی و نصیری، 1388، ص. 172). یک واژه در زبان مبدأ، مفاهیم ضمنی و اشاری متفاوتی دارد، به شکلی که گزینش واژه‌های هم‌معنا و برابر، حتی در یک زبان بیگانه کار دشواری است. نیز اگر این واژه ارزش فرهنگی ویژه‌ای داشته باشد، انتقال همه لایه‌های معنایی آن به زبانی دیگر، به ویژه درباره زبان‌های ناهمگون فرهنگی، بسیار دشوارتر می‌گردد و به این

سبب که زبان‌های گوناگون جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی و مذهبی متفاوتی دارند، معیارهای بی‌شماری نیز در ترجمه این گونه عناصر فرهنگی وجود دارد.

متن فارسی رمان «آینه‌های دردار»، گویای آداب و رسوم و سرشار از عناصر فرهنگی است، به این سبب با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی عناصر فرهنگی این رمان را مورد واکاوی قرار می‌دهیم. هدف، شناسایی تفاوت‌های فرهنگی و نحوه بازتاب تغییرات سیاق سخن در آثار روایی و بررسی ترجمه واژگان و عبارتهای فرهنگی با تکیه بر تفاوت‌های بین فرهنگی و بین زبانی است. دسته‌بندی ایویر بر پایه واژگان بوده و از این روی که عناصر فرهنگی ابتدا در سطح واژگان زبان نمودار می‌شود، این مدل را برای بررسی نوع ترجمه عناصر فرهنگی در آینه‌های دردار برگزیدیم. برای این منظور ابتدا بر پایه طبقه‌بندی نیومارک و نمونه‌کار هاشمی و غضنفری مقدم، عناصر فرهنگی را استخراج و تعداد آن را در قالب نمودار نشان می‌دهیم، سپس شیوه ترجمه آن را بر پایه مدل ایویر (۱۹۸۷) ارزیابی و در قالب جدول نشان می‌دهیم.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

- راهکارهای مبنایی مترجم و میزان موفقیت او در انتقال عناصر فرهنگی رمان آینه‌های دردار به زبان مقصد بر چه رویکردهایی بنا شده است؟

- کاربرد کدام یک از راهبردهای الگوی ایویر در ترجمه مترجم از بسامد بالاتری

برخوردار است؟

1-2. پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های بسیاری درباره عناصر فرهنگی انجام شده است، ولی پایان‌نامه یا مقاله‌ای که به بررسی این مؤلفه‌ها در رمان نامبرده بپردازد یافت نشد، برخی پژوهش‌ها عبارتند از:

-علیزاده (1389) در مقاله مقوله‌ها و عناصر فرهنگی و چگونگی ترجمه آنها در گتسی بزرگ ترجمه کریم امامی به این نتیجه رسید که برای ترجمه این مقوله‌ها، به کاربردن شیوه‌های ترجمه به صورت ترکیبی بسیار مؤثرتر از به کاربردن یک یا دو روش خاص در سرتاسر متن است.

-نظری و جلالی (1397) در مقاله «تحلیل معادل‌گزینی عناصر فرهنگی رمان بوف کور در ترجمه به عربی با تکیه بر رویکرد ایویر»، به این نتیجه رسیدند که مترجم در بیشتر موارد فرهنگی ترجیح داده با شیوه جایگزینی به معادل‌یابی بپردازد و توفیق او در روش تلفیقی است.

-نیازی و نصیری (۱۳۸۸) در مقاله «عنوان ارزش فرهنگی ترجمه ضرب‌المثل‌ها و کنایات (عربی-فارسی)» معتقدند که برخی از بازتاب‌های فرهنگی گاهی در تعبیرهای ضرب‌المثل‌ها و کنایه‌ها به دلیل به کارگیری روش‌های نامناسب در ترجمه مورد غفلت قرار می‌گیرد.

- افضلی و اکبر کرکاسی (۱۴۰۰) در مقاله «بررسی ترجمه مقوله‌های فرهنگی رمان عربی بر اساس نظریه لارنس ونوتی (مورد پژوهی: ترجمه فارسی رمان عرس الزین) ترجمه فارسی صادق دارابی را از مقوله‌های فرهنگی رمان نامبرده ارزیابی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که مترجم با استفاده از عنصر بومی‌گرایی ترجمه مطلوبی ارائه داده است.
- حاجیان‌نژاد و میرفت (۱۳۹۶) در مقاله «میزان ترجمه‌پذیری عناصر فرهنگی در خطبه صد و هشتم از نهج البلاغه» به مقایسه شیوه ترجمه عناصر فرهنگی بر پایه دیدگاه ایویر پرداختند و به این نتیجه رسیدند که روش تلفیقی یکی از موفق‌ترین روش‌هاست.
- مسبوق و غفاری (۱۴۰۱) در مقاله «معادل‌یابی عناصر فرهنگی در ترجمه ابن عرب‌شاه از مرزبان‌نامه بر اساس الگوی ایویر»، به این نتیجه رسیدند که مترجم در برگردان عناصر فرهنگی بیشتر از شیوه تلفیقی بهره برده است.
- حیدری (۱۳۹۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد «إشکالیات نقل الخصوصیات الثقافیة فی روایات نجیب محفوظ المترجمة الی الفارسیة فی ضوء نظریة نیومارک» به آسیب‌شناسی ویژگی‌های فرهنگی ترجمه شده در سه رمان این نویسنده پرداخته و دریافتند که معادل فرهنگی، انتقال، کارکردی و تلفیقی بیشترین روش‌های مورد استفاده مترجمان بوده است.
- و در زمینه رمان آینه‌های دردار پژوهش‌های گسترده‌ای صورت گرفته است، برای نمونه:

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های درداری اثر هوشنگ ....

شیری (۱۳۹۰) در مقاله «آینه‌های درداری از نظر منتقدان (علمی-پژوهشی)» اشاره می‌کند که نقدهای بی‌شماری به وسیله نویسندگان و منتقدان صاحب نام در سال‌های انتشار آینه‌های درداری چاپ شده است که بر این حقیقت دلالت دارد که فضای فرهنگی جامعه خود را با یک اثر جدی و تفکرانگیز مواجه دیده است.

حری (۱۳۸۷) در مقاله «درآمدی بر رویکرد روایت‌شناختی به داستان روایی با نگاهی به رمان آینه‌های درداری هوشنگ گلشیری» معتقد است که رویکرد روایت‌شناختی به روایت داستان، در واقع بستر و چارچوبی ساختاری برای تحلیل مؤلفه‌های اصلی متن روایی فراهم می‌آورد.

2 بحث و بررسی

1-2. تقسیم‌بندی عناصر فرهنگی از نگاه نیومارک

هر قومی، آداب و رسوم و ارزش‌های اجتماعی خاص خود را دارد که آن را ارج می‌نهد و همه آن‌ها در زیر پوشش "فرهنگ" قرار می‌گیرند (حداد، ۲۰۰۶، ص. ۳۶-۳۷) و می‌توان گفت همه اصطلاحاتی که به جغرافیا، سنت‌ها، آداب و رسوم، نهادها و فن‌آوری‌ها اشاره دارند، عناصر فرهنگی هستند (پالامبو، ۱۳۹۱، ص. ۳۸). روابط اجتماعی، عنوان‌ها و اصطلاحات مرتبط با آنها نیز از دیگر عناصر فرهنگی در یک زبان به شمار می‌روند. در برخی فرهنگ‌ها که افراد در خانواده‌های گسترده یا متمرکز زندگی

می‌کنند، هرکدام از اعضای مرتبط با آن خانواده، از عنوان و نام منحصر به خود برخوردار هستند (صفوی، ۱۳۷۱، ص. ۲۱).

میان زبان و فرهنگ رابطه ناگسستگی وجود دارد و وارد کردن یک عنصر فرهنگی در فرهنگ دیگر لازمه این است که صورت زبانی آن عنصر را در زبان و فرهنگ مقصد وارد کنیم. انتقال صورت زبانی یک عنصر به فرهنگ دیگر در حقیقت تلاشی است برای وارد کردن آن عنصر فرهنگی به فرهنگ دیگر (ایویر، ۱۳۷۰، ص. ۳).

به گفته نیومارک «من فرهنگ را روش زندگی و جلوه‌های خاص زندگی بشر چون وسیله‌ای برای بیان می‌دانم و میان زبان فرهنگ و زبان جهانی تفاوت می‌گذارم» (نیومارک، ۲۰۰۶، ص. ۱۴۹). وی با توجه به الگوبندی واژگان فرهنگی نایدا، عناصر فرهنگی را به دسته‌های زیر تقسیم‌بندی نموده است (همان، ۱۳۸۶، صص. ۱۲۳-۱۳۴).

1. بوم‌شناسی (اکولوژی): گیاهان و جانوران یک سرزمین، آثار باستانی، دشت‌ها، کویرها، کوه‌ها، جلگه‌های قطبی و مراتع مانند: فلات پست و...

2. فرهنگ مادی (مصنوعات):

أ. مواد غذایی: نان، آش رشته و نیمرو؛

ب. پوشاک: کاپشن، بارانی، چادر نقده‌ای و لُنگ ...؛

ت. مسکن و شهرها: لندن، مسکو، برج، آسمان‌خراش؛

ث. وسایل نقلیه: کالسکه، دوچرخه؛

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

۳. فرهنگ اجتماعی: کار و فعالیت‌های تفریحی و بازی‌های ملی خاص؛

۴. نهادها، آداب و رسوم، فعالیت‌ها، جریان‌ها و مفاهیم اجتماعی: آیینی که دربردارنده

بیان غم و شادی، اعیاد، سنت‌های مذهبی، جشن‌ها و سوگواری‌ها و... است:

أ. سیاسی و دولتی: پناهندگی، گاردهای سرخ.

ب. مذهبی و تاریخی: مسجد، معبد، حسینیه و کلیسا و قراردادان نوار سیاه در گوشه

قاب عکس فردی که از دنیا رفته است: «شریط الحداد الأسود: نشان سیاه عزا» (کتفانی، ۱۳۷۰،

ص. ۵۹).

ت. هنری: گوش دادن به موسیقی و واژه‌ها و اصطلاحات هنری که به سازمان‌ها،

مکاتب و جریان‌ها مربوط می‌شوند.

۵. ژست‌ها و عادت‌ها هنگام سخن گفتن: حرکت‌های گفتاری و زبان بدن.

هاشمی و غضنفری مقدم (1393) در مقاله «بومی‌سازی مدل پنج‌گانه عناصر فرهنگی

نیومارک» اشاره کرده‌اند که در تحلیل برخی داده‌ها، مواردی وجود دارد که در هیچ‌یک از

شاخه‌های طبقه‌بندی نیومارک جای نمی‌گیرد. آن‌ها این خلأ را به تفاوت فرهنگی میان

زبان‌های گوناگون نسبت داده‌اند و برای جبران آن، چهار طبقه دیگر به این طبقه‌بندی افزوده‌اند که

عبارت است از:

أ. عبارت‌ها و اصطلاح‌های محاوره‌ای؛

ب. واحدها و ارقام؛

ت. عناوین و اقلام خطاب؛

ث. اقلام دیداری، شنیداری، لمسی و عطرها.

آن دو بر این باورند که در تقسیم‌بندی نیومارک شاخه مناسبی برای عنوان‌های خطابی وجود ندارد و در زبان فارسی گوناگونی کاربرد این اقلام با توجه به درجه اهمیت و پایبندی به مسائل مذهبی و سیاسی بیشتر است، به این سبب می‌توان کاربرد این صورت‌ها را به عنوان «گوش و لهجه جغرافیایی و اجتماعی» دسته‌بندی کرد. واحدها و رقم‌ها نیز در دسته امور سیاسی و اداری قرار می‌دهیم. درباره «عبارت‌ها و اصطلاحات» که هاشمی و غضنفری مقدم به این طبقه‌بندی افزوده‌اند، می‌توان آن را به همراه طبقه «بوم‌شناسی» زیر مجموعه طبقه‌ای اصلی با عنوان «محیط و مکان» قرار دهیم. بنابراین، در طبقه‌بندی نمونه‌های مورد نظر در این پژوهش از تعمیم طبقه‌بندی نیومارک (۱۹۸۸) و برخی از مؤلفه‌های پیشنهادی هاشمی و غضنفری مقدم (۱۳۹۳) بهره می‌بریم.

۲-۲. الگوی ولادیمیر ایویر^۱

عناصر فرهنگی یک متن، خوانندگان را با فرهنگ و آداب و رسوم متن مبدأ آشنا می‌سازد و می‌تواند مترجم را با مشکل روبرو کند؛ از این روی، ترجمه مفاهیم فرهنگی از دشوارترین مشکلات ترجمه است، به ویژه که هر متن در زمینه فرهنگی خاص خود ایجاد می‌شود.

1 Ivir, v.

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

به گفته نایدا (۱۹۶۴، ص. ۱۳۰) مقوله فرهنگ در ترجمه بسیار جدی است و در حقیقت این اختلاف فرهنگی است که کار را برای ترجمه دشوارتر می‌کند تا اختلافات ساختاری زبان. این زمینه فرهنگی همراه با برخی از پیش‌انگاره‌های اجتماعی، سیاسی و تاریخی یک جامعه «شبکه‌های مفهومی» را به وجود می‌آورد که هر متن بر پایه مجموعه‌ای از آن‌ها پایه‌گذاری شده است (لفور، ۱۹۹۲، ص. ۷۶) و مفاهیم و موضوعات جدید در یک فرهنگ با واژگان تمدن دیگر هم‌خوانی ندارد. نمی‌توان مفاهیم یک فرهنگ را با واژگان تمدن و فرهنگ دیگری روشن‌سازی کرد؛ عادات‌های غذایی، لباس‌ها، رسوم مذهبی و آیینی یک جامعه برای خواننده ترجمه روشن نیست و بحث، بر سر این است که چگونه تا حد امکان، می‌توان دنیای پنهان‌شده را بیان کرد؟» (لورده، ۱۹۹۴، ص. ۱۲۲).

گاهی مترجمان برای انجام نقش فرهنگی خود به ابزار و راهکارهای زبانی برای انتقال عناصر فرهنگی زبان مبدأ نیاز دارند. درباره شیوه رویارویی با این گونه چالش‌ها و مسأله فرهنگ در فرایند ترجمه، نظریه‌پردازان بسیاری روش‌های گوناگونی را برای پیوند مناسب با عناصر فرهنگی در زبان مبدأ و مقصد پیشنهاد داده‌اند و تلاش کرده‌اند با دسته‌بندی عناصر فرهنگی متنی و راهکارهای ترجمه آن، به نوعی توصیف و ارزیابی از روند ترجمه فرهنگ دست یابند.

در ترجمه عناصر فرهنگی، راهکارهای بسیاری از سوی افرادی چون نیومارک (۲۰۰۶)، ایویر (۱۹۸۷)، چسترمن (۱۹۹۷)، پدرسن (۲۰۰۷) و ... پیشنهاد شده است. با

توجه به مشخص شدن پیوند تنگاتنگ ترجمه و فرهنگ، چالش بنیادین مترجم، شیوه ترجمه این مفاهیم به زبان مقصد است.

در باور نیومارک چندین قاعده کلی برای ترجمه واژگان فرهنگی وجود دارد که «بااهمیت‌ترین قاعده، به رسمیت شناختن نشانه‌ها و دستاوردهای فرهنگی متن مبدأ است و باید به آنها احترام گذاشت» (نیومارک، ۱۳۸۶، صص. ۱۰۲-۱۱۷). یکی از پژوهشگرانی که در صدد بوده راهی برای انتقال عناصر فرهنگی متن مبدأ به متن مقصد بیابد ولادیمیر ایویر (Ivir, 1987) است. از دیدگاه او بدون ترجمه، هر گونه مبادله عناصر مادی و غیر مادی دو فرهنگ ناممکن است و وارد کردن یک عنصر فرهنگی در فرهنگ دیگر (و حتی در طرز تفکر افراد آن فرهنگ) نیازمند آن است که صورت زبانی آن عنصر را نیز در زبان و فرهنگ مقصد وارد کنیم.

ایویر (۱۹۸۷، ص. ۴۳) ۷ روش را برای ترجمه عناصر فرهنگی پیشنهاد داده و بر این باور است که مترجم با دیدن تفاوت‌های فرهنگی یا زبانی درباره یک حقیقت خارجی تلاش می‌کند این دو زبان و دو فرهنگ را با یکی از راهکارهای زیر به یکدیگر نزدیک کند:

۱. وام‌گیری^۱: به کاربردن مستقیم واژه زبان مبدأ؛ وام‌گیری اغلب با «تعریف» و

«جایگزینی» همراه است.

---

1 Transference

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

۲. تعریف^۱: زیرمجموعه وام‌گیری و شرح واژه فرهنگی برای خواننده در درون متن یا پانویس، به عبارت دیگر تعریف یعنی تغییر مجهول به معلوم یا تغییر غیر مشترکات به مشترکات؛

۳. ترجمه تحت‌اللفظی^۲: ترجمه واژه به واژه و گرده‌برداری از واژه فرهنگی و مزیت آن وفاداری به عبارت اصلی در زبان مبدأ و رسایی آن در زبان مقصد است؛

۴. جایگزینی^۳: جایگزین کردن عنصر فرهنگی زبان مبدأ با عنصر مشابه خود در فرهنگ زبان مقصد، با مزیت روشن بودن معانی زبانی و فرهنگی معادل‌ها برای خواننده؛

۵. واژه‌سازی^۴: ساخت یک واژه برای واژه فرهنگی زبان مبدأ به دست مترجم و رایج‌ترین روش آن ایجاد روابط ترکیبی جدید میان واژگان است؛

۶. حذف^۵: به کار نبردن واژه فرهنگی در زبان مقصد؛

۷. افزودن^۶: توضیح (درون پرانتز) برای پر کردن خلأ اطلاعاتی میان خود و خواننده.

گفتنی است م^۱تئونو بر این باور است که حفظ واژه مبدأ و انتقال آن با همان شکل در زبان مقصد با افزودن پاورقی در توضیح آن واژه، یکی از مناسب‌ترین شیوه‌ها در ترجمه عناصر فرهنگی است (مئونو، ۲۰۱۰، ص. ۸۰).

-
- 1 Definition
  - 2 Literal translation
  - 3 Substitution
  - 4 Lexical creation
  - 5 Omission
  - 6 Addition

3-2. هوشنگ گلشیری، رمان آینه‌های دردار

هوشنگ گلشیری نویسنده و روزنامه‌نگار معاصر ایرانی در تاریخ 25 اسفند سال 1316 در شهر اصفهان متولد شد. برخی از منتقدان ادبی او را بعد از صادق هدایت، یکی از تأثیرگذارترین داستان‌نویسان ایرانی قرن بیستم دانسته‌اند. گلشیری یکی از پرکارترین داستان‌نویسان ایرانی است که از دهه 40 تا 70 به نوشتن پرداخته است. او در رمان «آینه‌های دردار» سبک و شیوه تازه‌ای را از خود نشان می‌دهد. رویدادهایی از شکست‌های سیاسی، عاطفی و عشقی را از دوره محمدرضا شاه تا کنون، در ایران و کشورهای خارجی رقم می‌زند. این رمان، گزارش سفر نویسنده‌ای به اروپا برای داستان‌خوانی است که با سفر ذهنی او و تأملاتش درباره جامعه عصر خود آمیخته است. سه شخصیت اصلی این رمان ابراهیم قصه‌گو، صنم بانو و مینا مثلثی می‌سازند که در تعامل در برابر یکدیگر تلاش می‌کنند تا به تراز برتر یافتن رازهای سر به مهر برسند (علیپور، 1397، ص. 31).

آینه‌های دردار، روایتی به ظاهر سفرنامه‌ای است از سفر ابراهیم، نویسنده‌ای میانسال به چند کشور اروپایی که در این کشورها شعر، مقاله و داستان‌های ناتمام و چاپ نشده خود را برای جمعیت ایرانیان فرهنگ‌دوست خارج از کشور می‌خواند و...

۴-۲. عناصر فرهنگی رمان آینه‌های دردار و مرایا الذات بر پایه الگوی نیومارک و

ابویر

۴-۲-۱. محیط و مکان (بوم‌شناسی و گویش جغرافیایی و اجتماعی)

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

مؤلفه‌های جغرافیایی یکی از اصطلاحات فرهنگی است که دارای ارزش سیاسی و اقتصادی نیست.

أ. بوم شناسی: گیاهان

1. مسکین نشسته بود زیر درخت افرا (گلشیری، 1372، ص. 7). المسکین جلس تحت شجرة قيقب (گلشیری، 2003، ص. 16). عنصر فرهنگی این جمله «افرا» است. به زبان مازندرانی درختی از تیره افراها جزو تیره‌های نزدیک به گل سرخیان، اسپندان (دهخدا، 1377، ج. 2/ص. 3035). مترجم روش «جایگزینی» عنصر فرهنگی زبان مبدأ را با عنصر مشابه خود در فرهنگ زبان مقصد یعنی واژه قیقب برگزیده تا برای مخاطب زبان مقصد آشنا تر باشد.

2. گلدان حسن یوسفش را یکی از دخترها شکسته بود (91). کانت احدی البنات قد کسرت أصیص زهر (142). قسمی از تاج خروس که گل ندارد و برگ او بی‌نهایت زیبا و رنگارنگ است (دهخدا، 1377، ج. 6/ص. 9016). أصیص زهور: گلدان سفالی همچون کوزه (مصطفی و آخرون، 1441، ص. 20) است و مترجم به سبب نیافتن معادل، ترجمه آن را حذف کرده است.

3. چند درخت نارنگی و یک لیمو هم توی حیاطشان بود و یک انجیر هم توی حیاط پستی (90) کانت بضع أشجار یوسفی و شجرة لیمون أيضاً فی حدیقتهم و شجرة تین أيضاً

فی الحدیقة الخلفیة (141) در زبان عربی معادل دقیق نارنگی، یوسف أفندی، یوسفی (طیبیان، 1398، ص. 1013) است و مترجم با استفاده از روش جایگزینی، معادل این واژه‌ها را برگزیده است.

4. اگر شاخه بیدی، حتی بید مجنون، روی دیواری ریخته بود (71). لو أن أغصان الصفصاف كانت مدلاة علی حائط ما (113) بید: صفصاف مشقق، بیدناز، صفصاف رومی (دهخدا، ۱۳۷۷، ج. ۴/ص. ۵۱۶۷).. شجرة الصفصاف (علوب، 1996، ص. 92). مترجم واژه فرهنگی بید را با معادل درست عربی آن جایگزین کرده، ولی ترجمه واژه بید مجنون دوم را حذف کرده است.

5. با نرده‌های پیچک‌پوش یا شمشاددار (100) حدائق لها سوار مغطاة بالمتعرشات أو بالأس (155) پیچک، گیاهی است رونده که دور درختان یا گیاهان دیگر می‌پیچد مانند عشقه و لبلاب (دهخدا، ۱۳۳۷، ج. ۱۴/ص. ۶۲۷). بکره، لبلاب (علوب، 1996، ص. 111). مترجم دست به واژه‌سازی زده است. و شمشاد: درختی همیشه سبز، اسم فارسی بقس است (دهخدا، 1377: ج. 10/ص. 14484). مترجم به روش جایگزینی از واژه الأس استفاده کرده که برای این واژه در زبان عربی معادل‌های بهتری وجود دارد، مانند: شجر البقس، رقیقة القد (علوب، 1996، ص. 268).

➤ جانوران

1. زن دست دراز کرده بود و گنجشک‌ها می‌آمدند و از کف دستش دانه برمی‌چیدند، سنجابها هم بودند (18). کانت المرأة تمدّ یدها؛ فتأتی العصافیر، و تلتقط الحب عن راحتها. و کانت السنجاب كذلك أيضاً (33). مترجم واژه گنجشک را با معادل دقیق عربی آن جایگزین کرده است. سنجاب در زبان عربی به نام «السنجاب و قرقذان» (طیبیان، 1398، ص. 565) به کار می‌رود که به روش وام‌گیری انتقال یافته است.
2. در هامبورگ داستان زنی را خواند که شیفته گرگی شده بود (29). فی هامبورغ قرأ قصة امرأة عشقت ذئباً (49). واژه گرگ با ذئب جایگزین شده است.
3. آنجا مرغ و خروس و گاهی حتی بوقلمون نگه می‌داشت (90) كانوا يحتفظون بالذجاج و الדיکة و فی بعض الاحیان بالذجاج الرومی ایضاً (141). مترجم همه واژگان را به روش جایگزینی انتقال داده است، بوقلمون در زبان عربی، بیشتر با واژگان دیک رومی و دیباج رومی (علوب، ۱۹۹۶، ص. ۸۹) به کار می‌رود.
4. سگ پا کوتاه پشمالویی بود در آغوش زنی چاق و خندان (102). کان کلباً قصیراً الأرجل کثیر الشعر فی حضن امرأة سمینة ضاحکة (157). واژه سگ با کلب جایگزین شده است.
5. اما آنجا یک قو هست (124). و لکن هنا بجعة (191). این واژه در عربی با معادل بجعة (علوب، 1996، ص. 312) آمده که مترجم دست به جایگزینی درست زده است.

➤ عوارض طبیعی

۱. گاهی پابرهنه از صخره‌ها می‌رفت بالا. حتی ندیدم، کوه که می‌رفتیم، خم شود و از آب توی سنگاب بزند به صورتش (72) فی بعض الأحيان يتسلق الصخور حافياً. حتی اُتی لم أره، عندنا كنا نذهب للجبل، ينحنى فيأخذ ماء من نبع بين الصخور و يرشّه على وجهه (113). واژه صخره به روش وام‌گیری ترجمه شده و واژه کوه با الجبل جایگزین شده است. «سنگاب» ظرف بسیار بزرگی است که آب زیادی در آن جای می‌گیرد (دهخدا، ۱۳۴۸، ج. ۳۱/ص. ۶۷۰). مترجم دست به واژه‌سازی زده و معنای آن را چشمه میان صخره معادل‌سازی کرده است، بهتر بود این واژه را به روش وام‌گیری می‌آورد و در پاورقی آن را شرح می‌داد.

۲. نگاه می‌کرد به آن سوی سرازیری، به دشتی که تا خط افق صاف بود (58). كان ينظر الى الجانب الآخر من المنحدر، الى السهل الذى كان مستویاً الى خط الأفق (93) دشت: صحراء، سهل (طیبیان، 1398، ص. 425) هر دو واژه به روش جایگزینی آمده است.

مؤلفه	بسامد
گیاهان	9
جانوران	7
عوارض طبیعی	2

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی

عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

ب. گویش جغرافیایی و اجتماعی

➤ اصطلاحات

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. بیشتر هم به ترکها پيله کرده‌اند (19). و قد ناصبوا الترك في الاكثر (34) پای‌شدن، اصرار ورزیدن همراه با مزاحمت (جمال‌زاده، ۱۳۴۱، ص. ۴۸). أن يُصرَّ، يلحّ (علوب، ۱۹۹۶: ۱۱۴). ناصب: نشان دادن و نمایان کردن (مصطفی، 1441، ص. 924)، مترجم این واژه را جایگزین کرده، ولی معنای پيله کردن را اشتباه دریافته است.
2. کی باز جر زده است (36). مَن حَاوَلَ هَذِهِ الْمَرَّةَ أَنْ يُخَادِعَ (60). کلک زدن، به وعده وفا نکردن (انوری، 1383، ص. ۳۵۲) و أن يُنكر، يحث بوعده (علوب، ۱۹۹۶، ص. ۱۳۹). مترجم معنا را به درستی دریافته و با واژه خادع به معنای کلک‌زدن جایگزین کرده است.
3. دستش را می‌گیرد به پرده و قلوه‌کشش می‌کند (114). علّقت يده بالستار و قلعها (175). کندن چیزی از جایی به سرعت و یکپارچه (انوری، 1383، ص. ۱۱۹۹). مترجم این اصطلاح را با فعل ساده قلع جایگزین کرده، ولی می‌توانست اصطلاحی چون «نتف، انتتف» (طیبیان، 1398، ص. 760) را برگزیند.
4. داشت جدا کفرم را بالا می‌آورد (46). كان يغیظنی جداً (75). او را به شدت خشمگین کردن (انوری، ۱۳۸۳، ص. ۱۲۵۸ و ۱۲۵۹). مترجم این اصطلاح را با فعل ساده غیظ جایگزین کرده، ولی می‌توانست با اصطلاح «الخروج عن الطور» (علوب، ۱۹۹۶، ص. ۳۲۵) جایگزین کند.

➤ ضرب‌المثل

۱. مهرم حلال جانم آزاد (11) مهری حلال و روحی حره (23). یعنی زن در برابر بخشش مهریه از همسر خود می‌خواهد او را طلاق دهد. مترجم این ضرب‌المثل را تحت‌اللفظی و واژه به واژه ترجمه کرده است.
۲. دوری و دوستی (16) زُرْ غِبًّا تَزِدُّ حَبًّا (29) پرهیز کردن از حضور، به منظور بقای دوستی (دهخدا، ۱۳۵۱، ج. ۲۶/ص. ۳۶۹) این ضرب‌المثل در زبان عربی با معادل دقیق زُرْ غِبًّا تَزِدُّ حَبًّا (ناظمیان، ۱۳۹۳، ص. ۱۸۸) جایگزین شده است.
۳. بی‌مایه فطیر است (21) عَدِيمُ الْخَمِيرِ فَطِيرٌ (38) به نتیجه مطلوب نرسیدن کار بدون صرف هزینه (انوری، ۱۳۸۳، ص. ۱۶۸). مترجم معنای فارسی را درنیافته و به شیوه تحت‌اللفظی برگردانده است، می‌توانست معادل واژه نامه ای این ضرب‌المثل را بیاورد: من لیسَ له مالٌ لاصدیقَ له (ناصری، ۱۳۹۰، ص. ۱۱۷).
۴. که خودتان گلیمتان را از آب بکشید بیرون (36). آن تخرجی سیاطک من الماء (60). توانا بودن به تأمین کردن مخارج زندگی یا نجات دادن خود از گرفتاری‌ها (انوری، ۱۳۸۳، ص. ۱۳۶۵). مترجم معادل فرهنگی این ضرب‌المثل را در زبان عربی جایگزین کرده است.

➤ لعن و نفرین

در این اثر موردی یافت نشد.

➤ دشنام و ناسزا

موردی یافت نشد.

➤ ترانه‌ها و نواها

1. چه صدایی داشت خواننده رومانیایی الاصل: مسکین نشست زیردرخت افرا آه می‌کشید و می‌خواند: «بید، بید، بید» (7) یا لصوت ذلك المغنی الرومانی: المسکین جلس تحت شجرة قیقب یتأوه و یغنی: «صفصاف، صفصاف، صفصاف!» (16) در این آهنگ، مترجم تکرار واژه بید را به شکل جایگزینی آورده است.

2. آنها فقط «دی‌بلالش» را می‌شنیدند (67) لا یسمعون غیر «دی‌بلال» منه (106). مترجم، این نام را به گونه وام‌گیری ترجمه کرده است، بهتر بود این واژه فرهنگی را برای خواننده تعریف می‌کرد و در پاورقی می‌آورد: دی بلال از آهنگ‌های معروف ایل بختیاری.

➤ نام‌ها، عناوین و صورت‌های خطابی

1. می‌فرمودید، جانم (67) کنتَ تَتَفَضَّلُ بالقول، یا روحی (107) روح، نفس (دهخدا، 1377، ج. 5 /ص. 7419) در زبان عربی نیز جان و جانم با واژه های «الروح، النفس» (طیبیان، 1398، ص. 295) کاربرد دارد و مترجم روش جایگزینی را برگزیده است.

➤ سوگندها

موردی یافت نشد.

جدول شماره 2:

مؤلفه	بسامد
اصطلاحات	95
ضرب‌المثل	4
لعن و نفرین	_____
دشنام و ناسزا	_____
ترانه‌ها و نواها	2
نام‌ها، عناوین و صورتهای خطابی	1
سوگندها	_____

راهکارهای به کارگرفته مترجم در مؤلفه محیط و مکان

راهکار	وام‌گیری	تعریف	ترجمه تحت‌اللفظی	جایگزینی	واژه‌سازی	حذف	افزودن
فراوانی	3	-	2	23	2	2	-

۲-۴-۲. مصنوعات فرهنگی

أ. مواد غذایی و دارویی

1. کباب و کتلت و مرغ و سوسیس داشتند (19). کان عندهم کباب و کستلاته و دجاج و لقاق (34) غذای کباب از زبان فارسی وام‌گیری شده است، در زبان عربی، کتلت با واژه‌هایی چون کُسطلیته (طبییان، 1398، ص. 783) و سوسیس با لقاق (همان: 576) می‌آید. مترجم در این دو واژه و واژه دجاج جایگزین‌سازی کرده است.
2. کباب برگ با کوبیده اضافی آوردند (74). جلبوا کباب برگ مع واحد کوبیده اضافی (117). مترجم هر دو واژه را به روش مستقیم وام‌گیری وارد زبان عربی کرده است.
3. ظهرهای چهارشنبه پول نان و قاتق را می‌داد به جزوهٔ رمانی که هر هفته باز دنباله داشت (138). عند ظهر ایام الأربعاء کان يعطی ثمن الخبز و الأدام لقاء روايه لها فی کل أسبوع تتمه (212) قاتق: ماست، دوغ و در تداول عامیانه، نان‌خورش (دهخدا، ۱۳۳۹، ج. ۳۹/ص. ۱۴) و در زبان عربی، آدام (طبییان، ۱۳۹۸، ص. ۷۴۲) کاربرد دارد و مترجم این دو واژه را جایگزین کرده است.
4. خورشت قرمه و بادنجان بود و چلو (107). کان مرق (فورمه) و مرق باذنجان و أرز (164). دو خورش ایرانی به شکل وام‌گیری و گرت‌برداری با تفاوت تغییر یک حرف برگردان شده و واژه چلو نیز با آرز در زبان عربی جایگزین شده است.

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

5. برای ظهرشان کوفته بیزد (66). آنها طبخت لغدائها کوفته (105) کوفته غذای مختص ایرانی‌هاست و مترجم از زبان مبدأ بدون تلفیق تعریف، وام‌گیری کرده است.

ب. پوشاک

1. کت سرمه‌ای به دوش و شلوار طوسی به پا (51) جاکت کحلیه علی کتفه و رصاصی حول ساقیه (83) معادل کت سرمه‌ای و طوسی جایگزین شده، ولی رنگ رصاصی گزینش درستی نیست و بهتر بود برای رنگ طوسی، واژه رمادی (طیبیان، 1398، ص. 651) را به کار می‌برد.

2. چرا چادر نقده‌ای را که قول دادی نخریدی (53) لم تشتت الجارقد النقدي الذی وعدت بشرائه (86) نقده‌دوزی هنری است که برای تزیین بنطان لباس‌های زنانه و چارقد استفاده می‌کنند. پولک‌های خرد سپید یا زرد که بر جامه دوختندی یا بر روی چسبانیدندی زینت را (دهخدا، 1377، ج. 14/ص. 22658) مترجم واژه نقدی را وام گرفته، بدون آنکه برای مخاطب آن را تعریف کند.

3. بلوز و دامن پوشیده بود و یک کت جیر سیاه و کفش اسپرت (69) کانت تلبس بلوزاً و تنوره و جاکت جلد اسود و حذاء رياضياً (110) بلوز: به روش وام‌گیری منتقل شده و دامن و کفش اسپرت و جیر در عربی با همین واژه‌ها کاربرد دارد و جایگزین شده است. واژه جیر به شکل کامل تر «السويدی، جلد شمواء» (طیبیان، 1398، ص. 315) می‌آید.

4. میرزا کاظم که هر روز می‌آمد، با شورت و زیر پیراهن رکابی (120). المیرزا کاظم یأتی کل یوم بالسروال الداخلی القصیر و القمیص الداخلی عدیم الأکمام (183). در واژه اول جایگزینی به کارت برده و «زیرپوش»: ملابس تحتانیة (طیبیان، 1398، ص. 514) مترجم با افزودن واژه عدیم الأکمام یعنی بدون آستین، دست به واژه‌سازی زده است.

5. همان قدر وقت داشت که لباس راحتیش را بپوشد (105). فلا یكون لديها إن ما یکفی لأن تلبس ملابس راحتها (161). این عبارت به شکل تحت‌اللفظی و واژه به واژه برگردان شده است.

ت. ساختمان‌سازی و شهرسازی

1. منتظر پرواز به برلنم (5) أنا منتظر طیرنی الی برلین (13) واژه برلین از زبان مبدأ وام‌گیری شده است.

2. صف دراز اهالی آلمان شرقی و لهستان را جلو فروشگاه‌های برلن غربی دیدم (6) رأی الصف الطویل لأهالی ألمانيا الشرقیة و بولندا أمام محلات برلین الغربیة (15). واژه اول، وام‌گیری و واژه دوم جایگزین شده است.

3. در هر جا چیزی خوانده بود، در کلن و هانور و فرانکفورت و هامبورگ (7) قرأ فی کل مکان شیئاً فی کولون و هانوفر و فرانکفورت و هامبورغ (16) نام همه این شهرها به شکل وام‌گیری و گرت‌برداری (تغییر یک حرف یا چند حرف) ترجمه شده است.

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

4. با مادرش در آمل زندگی می‌کرد (52). کانت تعیش مع أمها فی «آمل» (84). این شهر به روش وام‌گیری در زبان مقصد وارد شده است، بهتر بود مترجم موقعیت جغرافیایی آن را برای خواننده تعریف می‌کرد.
5. خانه‌های یک طبقه با دیوارهای کاهگلی (106) بیوت ذات طابق واحد حیطانها مطلیه بالتبن-طین (163). گل به کاه آمیخته که دیوار و بام را بدان اندایند (دهخدا، 1377، ج. 12/ص. 18125). بیت من طین (علوب، 1996، ص. 319). مترجم معادل این واژه را در عربی جایگزین کرده است.

مؤلفه	بسامد
مواد غذایی و دارویی	9
پوشاک	8
ساختمان‌سازی و شهرسازی	6

راهکارهای مترجم در مؤلفه مصنوعات فرهنگی

راهکار	وام‌گیری	تعریف	ترجمه تحت اللفظی	جایگزینی	واژه‌سازی	حذف	افزودن
فراوانی	۱۲	-	۱	۱۴	۲	-	-

۲-۴-۳. فرهنگ اجتماعی، کار و اوقات فراغت

1. در یکشنبه بازاری بفروشد (8). *بیع فی الأسواق الشعبیة* (17) در زبان عربی این گونه بازارها به نام السوق الشعبی و السوق التقليدی رایج است و مترجم دست به جایگزینی زده است. بهتر بود عنوان یکشنبه بازار را در باورقی برای مخاطب تعریف می‌کرد.
2. از بازی‌های بچه‌ها نوشته بود که مثلاً چوب و توپ‌بازی می‌کنند (120) عندما كتب عن ألعاب الأطفال و قال إنهم يلعبون بالعصا و الكرة (183) چوب‌بازی: با چوب بازی کردن (دهخدا، 1377، ج. 6/ص. 8306) مترجم این واژه را ترجمه تحت‌اللفظی کرده است. و توپ‌بازی در عربی: *كرة اللعب* (طیبیان، 1398، ص. 279) که جایگزین شده است.
3. دخترها گاهی ریگ‌بازی می‌کنند (120) *الفتیات يلعبن أحياناً بالحصات* (183). ریگ‌بازی: بازی محلی است که بیشتر در خراسان جنوبی رواج دارد. مترجم معادل واژه ریگ را به عربی جایگزین کرده، ولی بهتر بود عنوان بازی را به صورت وام‌گیری و تعریف می‌آورد..

مؤلفه	بسامد
کار	1
اوقات فراغت	2

راهکارهای مترجم در مؤلفه فرهنگ اجتماعی، کار

راهکار	وام‌گیری	تعریف	ترجمه تحت‌اللفظی	جایگزینی	واژه‌سازی	حذف	افزودن
فراوانی	-	-	۱	۳	-	-	-

۲-۴-۴. نهادها و آداب و رسوم

أ. سیاسی و اداری

1. خودت حالا حاصل کار با «بادرمانیهوف‌ها» یا «گارد‌های سرخ» را می‌بینی (48) انک لتری نتیجه عمل «بادرمانیهوف»، أو «الألویة الحمراء» (78) بادرمانیهوف: بارزترین و فعال‌ترین گروه‌های چپ مسلح آلمان غربی پس از جنگ است که به شکل وام‌گیری ترجمه شده و گارد سرخ: تشکیلات داوطلبانه شبه نظامی متشکل از کارگران کارخانه، دهقان‌ها، قزاق‌ها و... است و الألویة الحمراء به گونه تحت‌اللفظی انتقال داده شده است.

2. چون هر روز می‌شود همین چیزها را از جناب سرهنگ‌ها، تیمسارها، ساواکیهای سابق شنید (48) لأنه یمكن کل یوم سماع هذه الاشياء من حضرات العقداء و الجنرالات و الساواکیین السابقین

(78) تیمسار: لقب عسکری لقاده الجیش ایرانی (علوب، 1996، ص. 134). این واژه به همراه واژه عقید جایگزین شده است، و ساواک از زبان فارسی وام‌گیری شده است، مترجم می‌توانست این واژه را تعریف و شفاف‌سازی کند.

3. گاهی هم آن‌ها اعلامیه‌هایی برایش می‌آوردند (61) کان هؤلاء یجلبون له أيضاً منشورات أحياناً (98) واژه اعلامیه می‌توانست با واژگان بهتری چون «بیان، اعلان» (علوب، 1996، ص. 43) جایگزین شود.

4. فضای باز سیاسی به نظرشان فریبی بیش نبود (61) كان الفضاء السياسي المفتوح بالنسبة لهم خدعة ليس غير (98) این اصطلاح، سیاسی است و به صورت تحت‌اللفظی برگردانده شده است. عبارت درست تر آن، انفتاح سیاسی است.

5. فعلاً که تا سوم خرداد بیشتر ویزا ندارم (89). فی الوقت الحاضر، لا تأشيرة عندي إلا إلى الثالث من خرداد (138). تاریخ شمسی در زبان مبدأ به همان گونه تحت‌اللفظی و بدون توضیح به زبان مقصد برگردان شده است.

ب. مذهبی

1. بعد از نماز صبح رحلش را می‌کشید جلو و یک جزء قرآن می‌خواند، خیرات روح حاجی (91) بعد صلاة الصبح، کانت تسحب رحلها الى امام و تقرأ جزءاً من القرآن مبرّة علی روح الحاج (142) واژه‌ها به صورت تحت‌اللفظی ترجمه شده‌اند.

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

2. در دیوار کدام امامزاده بوده که کتاب‌ها را دیده بودند (133). علی حائط آی ولی رأوا کتباً (204) در این نمونه نیز جایگزینی صورت گرفته است.
3. مجسمه بودا هم بر عسلی بود (همان). کان تمنال بوذا أيضاً علی طاولة خیزران (همان). بوذا به روش وام‌گیری و گرت‌برداری با تغییر حرف د به ذ انتقال یافته است.

ت. هنری

1. گفته بود: من نویسنده‌ام، این چند تا کتابهای خودم است (6) و قال: أنا کاتب هذه بضعة کتب لی (14) روش جایگزینی است.
2. گوش داد به صدای نغمه‌ای که از راهرو می‌آمد، انگار که سوزن گرام بر صفحه خشدار مانده باشد (52) أصغی الی صوت النغمة القادمة من الدهلیز، كما لو أن إبرة الحاکی قد بقیت علی الأسطوانة المشروخة (84) واژه نغمه وام‌گیری شده و گرام: «الحاکی» (طیبیان، 1398، ص. 832) به صورت جایگزینی برگزیده شده است.
3. از آن پایین صدای موسیقی می‌آمد. نرم‌نرم انگار کسی نغمه‌ای را می‌زد (132). من تحت کان یصل صوت موسیقی. هیناً لیناً، کأن أحداً، یعزف لحناً (202). واژه موسیقی وام‌گیری شده است.
4. نشنید، از بس زنها کل می‌زدند (10). لم تسمع، ... مترجم ترجمه فعل کل زدن را از قلم انداخته و از رویکرد منفی حذف استفاده کرده است.

5. گاهی حتی شعری برایش می‌خواند (55). فی بعض الأحيان كانت تقرأ له قصيدة (88) واژه شعر با واژه قصیده جایگزین شده است.

مؤلفه	بسامد
سیاسی و اداری	9
مذهبی	3
هنری	6

راهکارهای مترجم در مؤلفه نهادها و آداب و رسوم

راهکار	وام‌گیری	تعریف	ترجمه تحت‌اللفظی	جایگزینی	واژه‌سازی	حذف	افزودن
فراوانی	۵	-	۳	۱۰	-	-	-

۲-۴-۵. ژست‌ها و عادت‌ها در هنگام سخن گفتن

1. دست چپ را ستون چانه‌اش کرده بود و انگشت اشاره بر لب و نوک بینی نگاهش می‌کرد (51) كانت قد جعلت يدها اليسرى عموداً لذقتها و راحت تنظر اليه و سبابتها على شفتها و أرنبة أنفها (84) ستون چانه‌کردن یعنی دست را زیر چانه گذاشتن که مترجم به شکل تحت‌اللفظی برگردانده است.

2. با دسته کیفش بازی می‌کرد (77). كانت تتلاعب بقبضة حقيبتها اليدوية (121).

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

3. با انگشت اشاره گوشه چشم چپش را پاک می‌کرد، پرسید: (75) كان يُنظف زاوية عينه يسرى بسببته، سأل: (117).

4. دستی جلوی دو لب و چانه‌اش گرفت.. (75) وضعت يداً امام شفتيها و ذقنها.. (117) حالت دست و انگشت و بازی کردن، در هر دو شماره 2، 3 و 4 به صورت تحت‌اللفظی انتقال داده شده است.

مؤلفه	بسامد
ژست‌ها	4

راهکارهای مترجم در مؤلفه ژست‌ها

راهکار	وام‌گیری	تعریف	ترجمه تحت‌اللفظی	جایگزینی	واژه‌سازی	حذف	افزودن
فراوانی	-	-	۴	-	-	-	-

نتیجه

یافته‌های به‌دست آمده از پژوهش حاضر نشان از آن دارد که:

سلیم عبدالأمیر حمدان مدتی طولانی در ایران اقامت داشت، زبان فارسی را یاد گرفت و به سبب علاقه او به ادبیات معاصر فارسی، ترجمه‌هایی را از آثار نویسندگانی چون

هوشنگ گلشیری، محمود دولت‌آبادی و... منتشر کرد. به این سبب در برخی موارد توانسته عناصر فرهنگی رمان را از صافی فرهنگی عبور دهد. او مبنای معادل‌یابی خود را بر پایه جایگزینی قرار داده و تلاش کرده رویکرد پیام را در قالب زبان مقصد بازآفرینی کند. از این روی تأکید اصلی مترجم بیش از هر راهبرد دیگر بر حفظ زبان متن مقصد و گرایش به حفظ عناصر فرهنگی است و برای این هدف، بیشتر از راهکار جایگزینی سود جسته است، ولی با این وجود متن را بر پایه ارزش‌ها و هنجارهای جامعه مقصد برنگردانده است؛ زیرا غرابت معنایی حس شده و دگربودگی متن اصلی از میان نرفته است و به سبب وفاداری مترجم به متن، مخاطب عرب‌زبان توانسته است با فرهنگ و تمدن زبان مبدأ آشنا گردد.

در این رمان، با توجه به میزان کاربرد عناصر فرهنگی، مؤلفه اصطلاحات با 95 مورد، بیشترین بسامد و مؤلفه لعن و نفرین، دشنام و سوگند با هیچ مورد کمترین بسامد را به خود اختصاص داده است. جایگزینی با بسامد 50 و 57٪ و وام‌گیری با بسامد 20 و 23٪ بیشترین راهکار به کاررفته مترجم در ترجمه عناصر فرهنگی است و این نشان از آن دارد که سلیم عبدالأمیر حمدان از روش تلفیقی وام‌گیری به همراه تعریف بهره نبرده و عبارتها را برای خواننده در درون متن یا پاورقی تعریف (شفاف‌سازی) نکرده است، ولی نکته مثبت ترجمه او کاربرد اندک ترجمه تحت‌اللفظی و رویکرد منفی حذف و استفاده نکردن از مؤلفه افزودن است.

میزان کاربرد راهکارهای ترجمه‌ای مترجم بر پایه الگوی ایویر

ردیف	راهکار	بسامد	درصد
1	وام‌گیری	20	23 %
2	تعریف	-	%
3	ترجمه تحت‌اللفظی	11	12%
4	جایگزینی	50	57 %
5	واژه‌سازی	4	5 %
6	حذف	3	4 %
7	افزودن	-	%

منابع

اطهاری نیک‌عظم، م.، و بلوکات، م. (1392). «ترجمه عناصر فرهنگی از زبان فارسی به

زبان فرانسه». فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه. سال چهارم و ششم. شماره یک. صص

14-133.

انوری، ح. (1383). فرهنگ کنایات سخن. تهران: سخن.

ایویر، و. (1370). «روش‌های ترجمه عناصر متفاوت فرهنگی». ترجمه سید محمدرضا هاشمی. نشریه مترجم. شماره 2. صص 14-3.

پالامبو، گ. (1391). اصطلاحات کلیدی در مطالعات ترجمه. ترجمه فرزانه فرحزاد و عبدالله کریم زاده. تهران: انتشارات قطره.

حداد، ۲۰۰۶:

دهخدا، ع. (1325-1352). لغت‌نامه. زیر نظر محمد معین و جعفر شهیدی. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

_____ (1377). چاپ دوم از دوره جدید.

صفوی، ک. (1371). هفت گفتار درباره ترجمه. تهران: نشر مرکز.

طیبیان، ح. (1398). فرهنگ فرزانه (فارسی-عربی). چاپ هشتم. تهران: نشر فرزانه روز.

علوب، ع. (1996). معجم فارسی-عربی واعد للألفاظ والتعبيرات و التراكيب الفارسیة المعاصرة (فصحی و عامیة). الطبعة الأولى. الشركة المصریة العالمیة للنشر- لونجمان: القاهرة.

علیپور، ص. (1397). «دیالکتیک ذهن و عین نقدی تحلیلی بر رمان آینه‌های دردار

گلشیری». مجله جستارهای نوین ادبی. سال 51. شماره 3. صص 48-28.

علیرضا عرب عامری و فرشته افضلی عناصر فرهنگی آینه‌های دردار اثر هوشنگ ....

کتفانی، غ. (1370). بازگشت به حیفا و پنج داستان کوتاه. ترجمه یوسف عزیزی بنی طرف. تهران: چکامه.

گلشیری، ه. (1372). آینه‌های دردار. تهران: نیلوفر.

_____ (2003). *مرایا الذات*. ترجمه سلیم عبدالأمیر حمدان. القاهرة: المجلس الأعلى للثقافة.

لفور، آ؛ بسنت، س و مری اسنل، ه. (1394). چرخش فرهنگی در مطالعات ترجمه. ترجمه مزدک بلوری، چاپ 2. تهران: قطره.

مصطفی، ا.، و آخرون (1441). *المعجم الوسيط*. الطبعة الأولى. تهران: مؤسسة الصادق للطباعة و النشر.

ناصری، م. (1390). فرهنگ ضرب المثل‌های فارسی-عربی. چاپ اول. دانشگاه باقرالعلوم. قم: مؤسسه بوستان کتاب.

نیومارک، پ. (1386). دوره آموزش فنون ترجمه. ترجمه منصور فهیم و سعید سبزیان. تهران: راهنما.

_____ (2006). *الجامع فی ترجمه*. ترجمه حسن غزاله. بیروت: دارالهلل.

هاشمی، س.، و غضنفری مقدم ن. (1393). «بومی‌سازی مدل پنجگانه عناصر فرهنگی

نیومارک با زبان و فرهنگ فارسی: ارائه تقسیم نه‌گانه». *مطالعات زبان و ترجمه*. سال چهل و هفتم. شماره دوم. صص 1-27.

References

- Alipur, P. (2017). Dialectic of mind and object, an analytical critique of Golshiri's novel Aineh-e Dardar. *New Literary Essays Magazine*, 51(3), 28-48.
- Alloub, A. (1996). *A promising Farsi-Arabic dictionary of modern Persian words, interpretations, and combinations (literal and colloquial)*. Cairo.
- Anvari, H. (2004). *The culture of speech irony*. Sokhan.
- Athari Nik-Azam, M., & Blookat, M. (2012). Translation of cultural elements from Persian to French. *Quarterly Journal of Language and Translation Studies*, 46(1), 14-133.
- Dekhoda, A. (1946-1973). *Dictionary under the supervision of Mohammad Moin and Jafar Shahidi*. University of Tehran Publishing Institute.
- Golshiri, H. (1993). *Doored mirrors*. Nilofar
- Golshiri, H. (2003). *Mrarya Alzat* (translated by Salim Abdul Amir) Hamdan. Al-Majlis Al-Ali.
- Hashemi, S., & Ghazanfari-Moghadam N. (2013). Indigenization of Newmark's five model of cultural elements with Persian language and culture: presentation of the nine divisions. *Language and Translation Studies*, 47(2), 1-27.
- Ivir, V. (1987). Procedures and strategies of the translation of culture. *Indian Journal of Applied, Linguistics*, 13(2), 35-46.
- Ivir, V. (1991). Methods of translating different cultural elements (translated into Farsi by Seyyed Mohammad Reza Hashemi). *Translator Magazine*, 2, 3-14.
- Katfani, G. (1991). *Return to Haifa and five short stories* (translated into Farsi by Yusuf Azizi Bani Taraf). Chekame
- Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Hachette-livre.
- Lefebvre, A., Bessant, S., & Mary Snell, H. (2014). *The cultural turn in translation studies* (translated by Mazdak Bluri). Qatre.

- Lefever, A. (1992). *Translation, history and culture*. Routledge.
- Marco, J. (2000). Register analysis in literary translation: A functional approach. *Babel*, 46(1), 1-19.
- Munteanu, P. (2010). Les traducteurs roumains de l'Œuvre de Victor Hugo. Leur contribution littéraire et sociale au maintien du dialogue interculturel. *Atelier de Traduction*, 13, 71-85.
- Mustafa, A., & Akharoon, A. (1441). *Al-Mujam Al-vasit*. Al-Sadegh Printing and Publishing Establishment.
- Naseri, M. (2011). *Dictionary of Persian-Arabic proverbs*. First Edition. Baqer al oUloom University. Book Garden Institute.
- Newmark, P. (2007). *Translation techniques training course* (translated into Farsi by Mansour Fahim and Saeed Sabzian). Guide.
- Nida, E. (1964). *Toward a science of translating*. E. J. Brill.
- Palambo, G. (2011). *Key terms in translation studies* (translated into Farsi by Farzaneh Farahzad and Abdullah Karimzadeh). Drop Publications.
- Safavi, K. (1992). *Seven speeches about translation*. Nahr-e-Karzan
- Tabibian, H. (2018). *Farzan culture* (Persian-Arabic). Farzan Roz Publishing.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی